

כבר אמור. הא מזה אני מקיים "שנים ליום"?
— על כרחך, משמעו הוא "נגד היום".

הא כיצד?

תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, על הטבעת המערבית, בשורה השניה מהמזבח⁽⁹⁾.

ותמיד של בין הערביים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית, על הטבעת המזרחית בשורה השניה מהמזבח. [ולעיל בדברי המשנה נתבאר, מאי טעמא לא שחטו בטבעת הראשונה].

עשרה דברים שאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הנגב.⁽¹⁰⁾

אמר להן: מהו המרחק הגדול יותר? האם לב-א המרחק מן השמים לארץ רחוק יותר, או המרחק מקצה המזרח לקצה המערב רחוק יותר?⁽¹⁾

אמרו לו: המרק ממזרח למערב רחוק יותר ממרחק השמים לארץ!

תדע שכך הוא, שהרי כשהחמה במזרח, הכל מסתכלין בה ואין מסתנוורים, לפי שאין אורה חזק כל כך. וכן כשהחמה במערב,

ומחממו, ועל ידי כך ממחר הוא להתעפש. שנינו במתניתין: תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית. ושל בין הערביים, היה נשחט על קרן מזרחית צפונית!

והוינן בה: מנא הני מילי דשל שחר נשחט במערב, ושל בין הערביים במזרח?

אמר רב חסדא: דאמר קרא "שנים ליום עולה תמיד". ודרשינן: "ליום" — כנגד היום! כלומר, ממול לשמש, במקום שמאיר היום. ובשחר, כשהחמה במזרח, הרי היא מאירה במערב העזרה הנמצא מולה. אבל צד מזרח מוצל על ידי כותלי העזרה, ואינה מאירה שם. ואילו בין הערביים, כשהחמה במערב, הרי היא מאירה לצד מזרח שהוא כנגדה, ולא במערב.

תניא נמי הכי: "שנים ליום" כתיב. ודרשינן: כנגד היום!

אתה אומר נגד היום, או אינו אלא מקרא כפשוטו, דהיינו שני תמידים שהם חובת היום?

ליכא למימר הכי. שהרי כשהוא אומר "את הכבש האחד תעשה בבקר, ואת הכבש השני תעשה ביו הערביים", הרי חובת היום

וכן היא חכמת הזקנים, שבאה מפני חולשת חומריותם. ומרומז דבר זה בדברי חכמים "הרוצה להחכים ידרים". ולכן היתה עיקר חכמתם בעניני הטבע, שהם דברים שאדם יכול להשיג מדעתו. אבל "חכמים" מיקרי, אלו שמקבלים את חכמתם מהשם יתברך, והם הזוכים לחכמת התורה. מהר"ל.

1. וכתב המהר"ל בחידושי אגדות, שאין הכונה

9. כן היא דעת רוב המפרשים. אבל התוספות יום טוב דייק מדברי הסמ"ג דטבעת השניה, היינו השניה מצד מערב ומשוכה מעט לצד מזרח.

10. וקרי להו "זקני הנגב" ולא "חכמי הנגב", משום שדרום הוא מחוץ לישוב [כי עיקר ישוב העולם הוא בצפון], ואין החומר שם גס ועבה כל כך. ומסבת חולשת החומר קנו את חכמתם.

ליה מידוי, ולכן אורה מרובה. מה שאין כן כשהיא עומדת במזרח ובמערב, הרים וגבעות שמפסיקים בינה לבינינו מכהים את אורה.

ועוד אמר להן אלכסנדר לזקנים: האם שמים נבראו תחלה או הארץ נבראה תחלה? (2)

אמרו לו: שמים נבראו תחלה. לפי שנאמר "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ". הרי שמים כתיב בתחלה (3).

עוד אמר להן: אור נברא תחלה או חשך נברא תחלה?

אמרו לו: מילתא דא — אין לה פתר [פתרון]!

ומקשינן: ונימרו ליה זקנים לאלכסנדר: חשך נברא תחלה, דהא כתיב "והארץ היתה תהו ובהו, וחשך על פני תהום", והדר כתיב "ויאמר אלהים יהי אור, ויהי אור". הרי דחושך כתיב קודם בקרא.

הכל מסתכלין בה. אבל כשהחמה באמצע הרקיע, אין הכל מסתכלין בה, מפני שאורה חזק ומזיק לעינים. ומכאן ראייה שהמרחק מקצה המזרח למערב רחוק מן המרחק שבין שמים וארץ. שכשהחמה במזרח ובמערב, הרי היא רחוקה טובא, ולכן אין אורה מרובה. אבל כשהיא בגובה הרקיע, אינה רחוקה כל כך, ולכן אורה מרובה.

ואילו חכמים אומרים: זה וזה — מרחק מזרח ממערב ומרחק שמים מארץ — שוין הן! שנאמר "כגובה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו". וכתוב "ברחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו". ואי חד מינייהו, שמים מארץ או מזרח ממערב, נפיש מחבירו, למה לי תרווייהו שיעוריה? נכתוב רק כי החוא שיעורא דנפיש טפי!

ואלא הא חמה באמצע רקיע — מאי טעמא אין הכל מסתכלים בה?

לאו משום דמקרבא טפי הוא. אלא משום דקאי שם החמה להדיא [בגילוי] ולא כפי

וממנה הוא מתפשט והולך לפנימיותו? או שהפנימיות היא העיקר, והיא נבראה תחלה, וממנה התפשט כל דבר כלפי חוץ עד שנשלמה חיצוניותו.

וכן הוא היחס שבין השמים לארץ. שהארץ היא המרכז הפנימי, וכל גרמי השמים הסובבים אותה הם כחיצוניות לה. מהרש"א חגיגה י"ב.

3. וכן אית להו לבית שמאי בחגיגה י"ב. אבל בית הלל אומרים: ארץ נבראה תחלה. שנאמר "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים". וחכמים אומרים: זה וזה כאחת נבראו. שנאמר "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים. קורא אני אליהם, יעמדו יחדו".

למרחק גשמי כלל, אלא שאל איזה הבדל גדול יותר. הבדל שבין שמים לארץ, שהוא שוני שבין עליון ותחתון, או הבדל שבין מזרח למערב, כלומר שוני שבין שני צדדים מנוגדים. ויעויין שם באורך בביאור הענין, ובתשובה שהשיבו לו מחמה.

2. והדברים תמוהים לפי פשוטם. שהרי במאמר אחד נבראו שמים וארץ. ואיך שייך לומר בהם קודם ומאוחר?

והנראה, שהנידון הוא בבריאה כולה. שכל דבר נברא תחלה מיסודו. ומהיסוד הוא מתרחב והולך עד שמגיע לשלמותו. ובהכי מספקא ליה, האם יסוד הבריאה התחיל מחיצוניות כל דבר,

דמתקרי חכים?

אמרו ליה: איזה חכם — הרואה את הנולד! שמבין מלבו את העתיד לקרות ונוהר ממנו.

אמר להם: אידין מתקרי גבור?

אמרו לו: איזהו גבור — הכובש את יצרו! שבא לידי עבירה, ונמלט ממנה.

אמר להן: אידין מתקרי עשיר?

אמרו לו: איזהו עשיר — השמח בחלקו! במה שנותן לו הקדוש ברוך הוא⁽⁵⁾.

אמר להן: מה יעביד איניש, ועל ידי כך יחיה?

אמרו לו: אם רוצה לחיות ימית את עצמו! כלומר, ישפיל את עצמו. וירחמו עליו הבריות. ומתוך כך יחיה שנים רבות⁽⁶⁾.

ומשנינן: אין הכי נמי, דהכי הוי. אבל לא רצו להשיבו דבר, משום דסברי, דלמא אתי לשיולי להו: מה למעלה מרקיע שעל ראשי החיות, ומה למטה מהן. מה לפנים מחוץ למחיצת העולם, לצד מזרח, ומה לאחור חוץ למחיצת העולם, לצד מערב? ולכך אמרו לו שאין להם פתרון. ומתוך כך ימנע מלשואלם עוד במעשה בראשית.

ושוב מקשינן: אי חכי, גם על שאלתו, "שמים נבראו תחלה או ארץ", נמי לא נימרו ליה תשובה, כי דלמא אתי לשיולי מה למעלה מה למטה, מה לפנים מה לאחור? ואמאי בזה השיבו לו?

ומשנינן: מעיקרא סבור כי בדרך אקראי בעלמא הוא דקא משייל. ולכך השיבו לו. אך כיון דחזו דקמהדר ושאייל, סברי, לא נימא ליה תשובה. דלמא אתי לשיולי מה למעלה מה למטה, מה לפנים ומה לאחור⁽⁴⁾.

עוד אמר ושאל להם: אידין [איזה הוא]

המינים. ולכך לא השיבו לו. מהרש"א.

5. וכל שאלות אלו כלפי עצמו שאל. שהחשיב עצמו לגבור במה שכבש הרבה ארצות. וגם עשיר היה בנכסים. וגם חכם גדול היה בחכמת הפילוסופיה (שתלמידו של אריסטו היה). ורצה שישבחוהו ויהללוהו בתכונות אלו. והשיבו לו שאין אלו גבורה ועושר וחכמה אמיתיים. מהרש"א.

6. מפרש. והרא"ש כתב ד"ימית את עצמו", היינו שיטרח במלאכה כדי להרויח במזונותיו. ולא יאמר: "אין מלאכה זו הוגנת ליי", וגם לא ימשך אחר תענוגים. וגם יצער עצמו בלימוד תורה, ואז יחיה בעולם הזה ובעולם הבא.

4. דדעת זקני הנגב היתה, שחשך נברא תחלה. כדמשמע מסדר המקראות דמעשה בראשית. אלא שלא רצו להשיבו כן, משום שלפי דעת המינים אין החשך חשוב כנברא בפני עצמו, אלא העדר אור הוא. ולשיטתם קודם בריאת האור לא שייך בריאת חשך. ואם היו משיבין לו כפי דעתם, היה בא לשאול, מה לפנים? (כלומר, מה היה קודם בריאת העולם שעליו נברא החשך לשוללו). אבל לדידן, שאנו מאמינים שהקדוש ברוך הוא ברא גם את החשך יש מאין (ובריאה ממשית הוא), אין מקום לשאלה זו. והיינו דאמרינן, מעיקרא על קראי קא שייל. לידע אם סדר הבריאה הוא כסדר הפסוקים. ואחר שהשיבו לו שכן הוא, ובכל זאת המשיך לשאול על האור והחשך, ראו שכוונתו היא לדעת

מהאחרים?

אמרו לו: **כולנא כחדא שוויין** בחכמתנו! דהא כל מילתא דאמרת ושאלת לנא, בדעתא חד פתנא לך, וכולנו הסכמנו לאותו פתרון.

אמר להן: מה דין אתריסתון לקבלי? מה זה שאתם היהודים עומדים ומתריסים נגדנו, ואינכם מקבלים את דתנו. [אתריסתון] — לשון תריס ומגן]. הרי אנחנו רבים מכם, ואתם משועבדים תחתינו. ומכאן ראייה שדתנו היא דת האמת.

אמרו ליה: זו אינה ראייה. שהרי רואים אנו בכל יום, **דסטנא** [שטן] נצח! והוא מטעה את בני האדם. ולפיכך אין תימה במה שאנו תחתכם.

אמר להן: שוטים אתם בכך שמחזיקים אתם בדתכם. שהרי אם ארצה, קטילנא יתכון **בנזירת מלכין!** שהרי אני מלך. ובידי לבקש משאר המלכים שהם אוהבי, שיתנו לי רשות להורגכם.

אמרו ליה: אמת דשלטון ביד מלכא, ובידך לעשות בנו מה שתרצה. אבל הרי הבטחתנו שלא תעשה עמנו רעה. ולא יאי למלכא לדבר כזב, ולהפר את הבטחתו.

מיד אלביש אלכסנדרוס יתהון [את הזקנים] לבושין דארגון [ארגמן], ושדי מניכא דדהבא [רביד זהב] על צואריהון.

אמר להם: בעינא דאיזל [רצוני לילך] למדינת אפריקין.

אמרו ליה: לא מצית אזלת להתם. משום דפסקי באמצע הדרך, הרי חשך שיש בהם חשך ביום ובלילה, ואין שום אדם יכול

אמר להן: מה יעביד איניש ועל ידי כך ימות?

אמרו לו: אם רוצה למות, יהיה את עצמו! כלומר, יגביה וירומם את עצמו. ועל ידי כך יקנאו בו הבריות, ויתנו בו עין רעה. ומתוך כך ימות.

אמר להן: מה יעביד איניש, ועל ידי כך יתקבל על ברייתא [יהיה מקובל על הבריות]?

אמרו לו: יפני [ישנא] ויתרחק ממלכו [מלכים] ומשלטן [שלטון], ועל ידי כך יאהבו אותו הבריות, ויתקבלו דבריו על ידם. אבל אדם הרגיל לדבר עם מלכים ושרים, מקנאים בו הבריות, ושונאים אותו ואת מעשיו.

אמר להו אלכסנדרוס: חכמה דידי טבא מזחכמה דידכו. שאני משיאו לאדם עצה יותר טובה להיות מקובל על הבריות.

ואיזו היא? — ירחם [יאהב] למלכו ולשלטן, ויתקרב אליהם. ויעביד טיבו עם בני אינשא, בכך שידבר עם המלך שלא יכביד עולו עליהם. ומתוך כך יכבדוהו הבריות ויאהבוהו.

עוד אמר להן: היכן עדיף להתגורר? האם בימא [ביים] יאי למיזר, או ביבשתא יאי למיזר?

אמרו ליה: ביבשתא יאי למיזר! והראייה, דהא כל נחותי ימא [יורדי הים], לא מיתבא דעתיהון [לא מתיישבת דעתם] עד דסלקין ליבשתא.

אמר להן: אידין מנכון [מי מכם] חכים יתיר

לעבור אותם.

אמר לחן: לא סניא דלא אזלינא [אי אפשר לי שלא לילך] לשם. לפי שכבר קבעתי את עצמי לילך. **אמטו הכי** [ומשום כך] **משילנא לכו אלא מאי איעביד** כדי שאוכל לעבור שם?

אמרו ליה: אייתי חמרי לובאי דפרשי בהברא [הבא חמורים מצריים גדולים היודעים ללכת בחשך]. **ואייתי קיבורי דמתני** [פקעיות של חבלים. רש"י ע"ז יז ב].

ובעברך את הרי החשך, **קטר** [קשור] את קצה החבל **בהאי גיסא** של ההרים שיש בו אור, ואת קצה החבל השני תפוס בידך, ותלך עד שתגיע לעבר השני של ההרים, ותקשרהו שם. ויועיל לך, **דכי אתית** בדרכך חזרה, **נקטת בנוייהו** [תאחז בחבלים], ותלך על פיהם עד **דאתית** שוב **לאתרך** [למקומך].

עבד אלכסנדרוס **כחי**, ואזל להתם. וכשהגיע למדינת אפריקי, **מטא לההוא מחוזא**, דכוליה **נשי** [נשים], ולא היו אנשים כלל באותו הכרך.

בעי אלכסנדרוס **למיעבד קרבא** [מלחמה] **בהדיהו** דאותן נשים, ולכבוש את הכרך ההוא.

אמרו ליה אותן נשים: ממה נפשך אינך כדאי להלחם עמנו. **אי קטלת לך, יאמרו: נשי קטל!** ולא יוסיף לך הדבר כבוד, משום שאין זו גבורה.

ואי אגן **קטילנא לך**, **יאמרו**: כמה גרוע הוא מלך זה, **דמלכא דקטלחהו נשי** הוא!

אמר לחן: אייתו לי נהמא!

אייתו ליה **נהמא דדהבא**, **אפתורא דדהבא** [הביאו לו לחם מזהב, מונח על שלחן זהב].

אמר להו: מי אכלי אינשי נהמא דדהבא, וכי לב-ב כן הוא המנהג כאן?

אמרו ליה: אין זה ממנהגנו לאכול לחם של זהב. אלא הבאנוהו לפניך, משום שלפלא היה בעינינו — **אי נהמא בעית**, וזה כל מבוקשך — וכי לא הוה לך **באתרך נהמא למיכל**, דבשביל זה, **שקלית ואתית** עד **להבא?** ולכך נתנו לך לחם זהב. משום שסברנו שבאת בגלל הכסף והזהב שבכאן.

כי נפיק ואתי מהעיר ההיא, **כתב אכבא דמחוזא** [על שערי העיר]: **אנא אלכסנדרוס מוקדון הויתי שטייא** [שוטה], **עד דאתיתי למדינת אפריקי**, לכרך דכולו **נשיא**. ויליפת **עצה מן נשיא** [שלמדוני חכמה]!

כי שקיל אלכסנדרוס **ואתי** בדרכו, **יתיב** אההוא **מעיינא**, וקא **אכיל נהמא**. הווי בידיה **גולדני דמלחא** [דגים מלוחים]. **בהדי דמחזורי** להו [בזמן שרחץ אותם במי המעיין] להסיר את מליחותם, **נפל בהו ריחא טבא**.

[ואית דגרסי: נפל בהו רוחא. שקמו לתחיה].

אמר אלכסנדרוס: **שמע מינה**, **חאי עינא** [מעייין], **מגן עדן אתי!**

איכא דאמרי: משנודע לו כן, **שקל מהנהו** **מיא וטרא באפיה** [רחץ בהם פניו].

ואיכא דאמרי: **אידלי כוליה** [הלך לכל אורך המעיין], **עד דמטא לפתחא דגן עדן**.